

ОСОБЛИВОСТІ КОМУНІКАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ

Опанашук Тетяна Вікторівна,
здобувач вищої освіти, магістр
соціально-психологічного факультету
opanashchuk0127@gmail.com

Стахова Ольга Олександрівна,
кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології, логопедії та інклюзивної освіти
stakhova.ol@gmail.com
Житомирський державний університет
імені Івана Франка, Україна

Розвиток комунікативних здібностей дитини має глибокий і тривалий вплив на її особистісне становлення, соціальну взаємодію й успіх у житті. Комунікативні здібності допомагають дитині налагоджувати контакти з іншими людьми, що є ключовим для формування родинних і дружніх зв'язків із оточуючими. Ефективна комунікація важлива для навчання, оскільки включає здатність слухати інструкції, задавати питання та взаємодіяти з учителями й однокласниками. Отже, розвиток комунікативних здібностей дитини є пріоритетним для її особистісного зростання та успіху у різних сферах життя, включаючи освіту, кар'єру й особисті відносини.

П.А. Кліш, А.П. Хом'як визначають комунікативні здібності як набір умінь та навичок, які дозволяють особі ефективно обмінюватися інформацією, ідеями й емоціями з іншими людьми. До їх складу входять різноманітні компоненти, які допомагають у встановленні та підтримці міжособистісних відносин, а саме:

- 1) мовлення й слухання: здатність чітко та зрозуміло висловлювати свої думки, а також уважно слухати й розуміти інших;
- 2) невербальна комунікація: включає міміку, жести, позу, тон голосу та інші немовленнєві способи вираження інформації, які можуть значно впливати на процес комунікації;
- 3) емоційна інтелігентність: здатність розуміти й контролювати свої емоції та емоції інших, що допомагає у побудові гармонійних взаємовідносин;
- 4) уміння задавати питання: ефективне формулювання питань сприяє кращому розумінню та взаємодії;
- 5) адаптація комунікації: підлаштування стилю й засобів комунікації в залежності від ситуації, контексту та особливостей співрозмовника;
- 6) активне слухання: приділення повної уваги співрозмовнику, що включає в себе не тільки слухання, а й відображення розуміння через мовленнєві та немовленнєві відповіді;
- 7) емпатія: здатність співчувати, розуміти та відчувати емоції інших, сприяючи глибшому емоційному зв'язку.

8) ясність і конкретика: вміння висловлювати думки чітко й лаконічно для уникнення непорозумінь;

9) переконливість: здатність впливати на думки або поведінку інших через ефективну аргументацію [2, с. 38].

Комуникативні здібності дітей молодшого шкільного віку, зокрема з інтелектуальними порушеннями, часто вимагають особливої уваги та підходу, оскільки окреслені відхилення можуть мати значний вплив на мовленнєвий розвиток дитини. Наслідки можуть бути різноманітні й залежать від ступеня, характеру інтелектуальних порушень. Зокрема, діти з інтелектуальними порушеннями часто мають менший словниковий запас порівняно з їхніми однолітками. Це може ускладнювати вираження думок і почуттів. Такі школярі можуть використовувати простіші граматичні конструкції або робити помилки в граматиці, що ускладнює зрозуміле й точне спілкування [4, с. 265]. Емоційна зрілість також може бути затримана: діти можуть мати труднощі з висловленням та контролем своїх емоцій, що іноді може проявлятися у вигляді вибухів гніву і замкненості [3, с. 89].

Крім цього, діти з інтелектуальними порушеннями можуть відставати у розвитку соціальних навичок. Це може викликати труднощі у встановленні дружби, взаємодії з однолітками та дорослими, а також розумінні соціальних норм й очікувань [1, с. 106].

Важливо розуміти, що кожна дитина з відхиленнями в інтелектуальному розвитку є унікальною, і рівень її здібностей, зокрема комуникативних, може істотно відрізнятись від особливостей дітей із нормотиповим психофізичним розвитком. Ефективна підтримка та індивідуальний підхід до навчання й розвитку є ключовими у роботі з такими дітьми.

У зв'язку з цим, з метою розвитку комуникативних здібностей дітей молодшого шкільного віку з інтелектуальним порушенням слід дотримуватися наступних правил:

1) використання дидактичних ігор та інтерактивних вправ може допомогти дітям у вдосконаленні мовленнєвих навичок;

2) стимулювання соціальної взаємодії через групові заняття або спеціалізовані класи може бути ефективним способом навчання соціальних навичок;

3) навчання дітей розумінню й вираженню емоцій є важливим для їх загального комуникативного розвитку;

4) сучасні технології, такі як програми та додатки для планшетів, можуть бути корисними у розвитку комуникативних навичок;

5) активне залучення батьків у процес навчання є ключовим фактором успішності; регулярна взаємодія з сім'єю й обмін досвідом може підвищити ефективність навчання;

6) робота з фахівцями (педагоги, психологи, логопеди) може забезпечити необхідну підтримку та наставництво [3, с. 265].

Водночас здійснений нами теоретичний аналіз праць науково-прикладного характеру дозволив визначити шляхи та напрями розвитку комуникативних здібностей дітей із інтелектуальними порушеннями:

Таблиця 1. Шляхи та напрями розвитку комунікативних здібностей дітей з інтелектуальними порушеннями

Шляхи розвитку	Напрями розвитку
Спеціалізовані навчальні програми	Розвиток мовленнєвих навичок, підвищення рівня розуміння та експресії
Ігрова терапія	Розвиток соціальних навичок, емоційний розвиток, поліпшення взаємодії
Музикотерапія	Стимуляція емоційної виразності, поліпшення мовного виразу
Арт-терапія	Розвиток творчості, поліпшення невербальної комунікації
Соціальні навички та тренінги	Навчання етикету, розуміння соціальних норм, управління емоціями
Спілкування з однолітками	Практика комунікативних навичок, розвиток емпатії
Підтримка батьків і родини	Емоційна підтримка, розвиток впевненості в собі

Звернення до різних шляхів і напрямів розвитку комунікативних здібностей дітей з інтелектуальними порушеннями може значно полегшити навчання й розвиток цієї категорії дітей та сприяти ефективному формуванню їх комунікативних здібностей.

Список використаних джерел:

1. Галунова Н.М. Формування мовної свідомості та мовленнєвої компетенції в онтогенезі (за результатами проведення вільного асоціативного експерименту з дітьми молодшого та середнього дошкільного віку). *Психолінгвістика*. Переяслав-Хмельницький, 2009. Вип. 3. С. 103-108.
2. Кліш П.А., Хом'як А.П. Комунікативні здібності: сутність, зміст, структура. *Педагогічний пошук*. Харків, 2015. № 2. С. 37-39.
3. Мацюк З. Комунікативні здібності як доміантна характеристика мовленнєвої особистості дитини. *Педагогічний часопис Волині*. Луцьк, 2017. № 1. С. 88-94.
4. Хоменко С.О. Розвиток комунікативних здібностей дітей раннього віку. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. Київ, 2013. Вип. 24. С. 262-267.